

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه پیام نور

مرکز ساری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی (MA/MSc)
گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق

استاد راهنما:

دکتر عباس حاجیها

استاد مشاور:

دکتر محمد جواد طالبی

نگارنده

فاطمه بالویی جامخانه

دی ۱۳۹۹

ب

شماره: ۹۹۶۹۰۸۱۳۴۶۵
تاریخ: ۹۹/۱۳/۴
ت.ت. پروپوزال ۹۹/۷/۲۰

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم فاطمه بالویی جامخانه

دانشجوی رشته الهیات و معارف اسلامی - فقه ومبانی حقوق اسلامی

به شماره دانشجویی ۹۷۰۲۱۰۷۷۱

تحت عنوان: بررسی مولفه های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق.

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیات داوران در مورخ ۹۹/۱۱/۲۱ ساعت ۱۷:۰۰ در مرکز ساری برگزار و پس از ارزیابی، پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید:

نمره دفاع بر مبنای ۱۸	نمره دستاوردهای پژوهشی	نمره نهایی
به عدد		
به حروف		
	درجه ارزشیابی	

مقاله پژوهشی نامبرده با عنایت به مستندات پیوست مورد تأیید معاونت پژوهشی دانشگاه می باشد تاریخ و امضاء

هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	محل خدمت	امضاء
استاد راهنما	آقای دکتر عباس حاجیها	استادیار	دانشگاه پیام نور ساری	
استاد مشاور	آقای دکتر محمدجواد طالبی	استادیار	دانشگاه پیام نور بابل	
استاد داور	آقای دکتر حسن مبینی	استادیار	دانشگاه پیام نور ساری	
نماینده تحصیلات تکمیلی	آقای دکتر کلاتری	استادیار	دانشگاه پیام نور ساری	

نمره نامبرده بر اساس یخستنامه ها و دستورالعمل های مربوطه به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ ... نهایی شده است.

سید مهدی حسینی
رئیس اداره تحصیلات تکمیلی مرکز ساری

(۵) نمره دستاوردهای پژوهشی براساس دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام میگردد.

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب فاطره بالویی جامخانه دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته تخصصی در رشته فقه و مبانی (MA/MSc) گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی. که در تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق با کسب نمره دفاع نمرده ام، بدینوسیله متعهد می شوم

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاورهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربرد ذکر و درج کرده ام

(۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ مقاله، کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه را داشته باشم. با ذکر نام استادان راهنما و مشاور و درج نام دانشگاه پیام نور اقدام خواهم کرد

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب حقوقی ناشی از آن را می پذیرم و همچنین دانشگاه پیام نور مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار کند و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت

نام و نام خانوادگی :

فاطره بالویی جامخانه

تاریخ و امضا

پاسکزاری:

تختین پاس و تاش از آن خداوندی است که بنده کوچش را در دیای بیکران اندیشه، قهر و ای ساخت تا وسعت آن را از دریچه اندیشه های ناب آموزگارانی بزرگ به تماشایند. لذا اکنون که در سایه بار بنده نوازی تاش پیمان نامه حاضر به انجام رسیده است، بر خود لازم می دانم تا تماسب پاس را از بزرگوارانی به جا آورم که اگر دست یار بکوشان بود، مرکز این پیمان نامه به انجام نمی رسید.

ابتدا از استاد و کرامت قدردم جناب آقای دکتر..... که زحمت راهنمایی این پیمان نامه را بر عهده داشتند، کمال پاس را دارم. و از استاد عالی قدرم سرکار خانم دکتر..... زحمت مشاوره این پیمان نامه را

متحمل شدند، صمیمانه قدردانی می نمایم

تقدیم به

مادر؛ او که وجودش در زندگی من نیست اما یاد و خاطرش به نیکی تا همیشه باقی است و من در حسرت بوسه ای دیگر برداشتم که غره تلاشش برای موفقیت و افتخار من بود،

پدر، عزیز و مهربانم که در سختی ها و دشواری های زندگی، همواره یاری دلسوز و خداکار و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده است،

و به سر عزیزم به پاس قدر دانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت و امنیت و آرامش و آسایش برای من فراهم آورده است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه	۳
۱-۲- بیان مسأله	۴
۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش	۶
۱-۴- اهداف پژوهش	۷
۱-۴-۱- هدف کلی:	۷
۱-۴-۲- اهداف ویژه:	۷
۱-۵- سؤال‌های پژوهش	۷
۱-۵-۱- سؤال اصلی:	۷
۱-۵-۲- سؤال‌های فرعی:	۷
۱-۶- فرضیه‌های پژوهش	۷
۱-۶-۱- فرضیه اصلی:	۷
۱-۶-۲- فرضیه‌های فرعی:	۸
۱-۷- پیشینه پژوهش	۸
۱-۸- روش تحقیق	۱۰
۱-۹- جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش	۱۰
۱-۱۰- ساختار پژوهش	۱۱

فصل دوم: مبانی و مفاهیم پژوهش

مبحث نخست: عدالت	۱۳
گفتار نخست: تعاریف	۱۳

بند نخست: تعریف لغوی.....	۱۳
بند دوم: تعریف اصطلاحی.....	۱۳
گفتار دوم: اقسام عدالت.....	۱۴
گفتار سوم: عوامل انحراف از مسیر عدالت.....	۱۵
گفتار چهارم: ناتوانی در رعایت عدالت.....	۱۶
گفتار پنجم: عدالت، محور زندگی زناشویی.....	۱۷
گفتار ششم: ضرورت التزام به عدالت در روابط زوجین.....	۱۸
مبحث دوم: تعدّد زوجات.....	۲۱
بند نخست: تعریف لغوی.....	۲۱
بند دوم: اصطلاح.....	۲۱
گفتار دوم: پیشینه تعدد زوجات.....	۲۲
بند نخست: قبل از اسلام.....	۲۲
بند دوم: در اسلام.....	۲۳
گفتار سوم: شرایط تعدد زوجات.....	۲۴
بند نخست: عدالت.....	۲۴
بند دوم: رضایت همسر.....	۲۵
بند سوم: توان مالی و جنسی مرد.....	۲۵
گفتار چهارم: وجود غرض عقلایی در تعدد زوجات.....	۲۶
گفتار پنجم: ایرادات بر پذیرش تعدد زوجات.....	۲۷
گفتار ششم: علل رویگردانی جوامع امروزی از نظام چندهمسری.....	۳۰
گفتار هفتم: عدم توجه به مصلحت‌های فردی و اجتماعی تعدد زوجات.....	۳۱

فصل سوم: بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه

مبحث نخست: تعدد زوجات از منظر فقه	۳۴
گفتار نخست: تعدد زوجات در کلام فقها	۳۴
گفتار دوم: جواز تعدد زوجات، مشروط به رضایت همسر اول یا مخفی نگه داشتن	۳۴
گفتار سوم: آثار و احکام چندهمسری	۳۵
بند نخست: حق هم‌خوابگی	۳۵
بند دوم: ارث زوجات	۳۸
بند سوم: تحریم همسر پنجم	۳۹
گفتار چهارم: جرم‌انگاری تخلف از شروط تعدد زوجات از دید فقه	۴۰
بند نخست: قاعده «التعزیر فی کل معصیه»	۴۰
بند دوم: میزان شمولیت قاعده مذکور	۴۲
بند سوم: شمول قاعده نسبت به تخلف از شروط تعدد زوجات	۴۷
بند چهارم: مجازات از جهت ارتکاب رفتار مفسده‌انگیز	۵۱
بند پنجم: قاعده «لاضرر»	۵۳
گفتار پنجم: ادله مشروعیت تعدد زوجات از منظر فریقین	۵۵
بند نخست: فقهای امامیه	۵۵
بند دوم: فقهای اهل سنت	۵۸
گفتار ششم: عدالت در تعدد زوجات از دید فقه	۵۸
گفتار هفتم: شرط عدالت در تعدد زوجات در فقه	۶۰
گفتار هشتم: شرایط و تعدد احکام زوجات	۶۳
بند نخست: شرط عدالت از دیدگاه فقهای امامیه	۶۳
بند دوم: شرط عدالت از دیدگاه فقهای اهل سنت	۶۳
گفتار نهم: ابعاد اخلاقی عدالت	۶۴

فصل چهارم: بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر حقوق

مبحث نخست: تعدد زوجات از منظر حقوق	۷۰
گفتار نخست: تعدد زوجات در قوانین ایران	۷۰
گفتار دوم: بررسی اشکالات ماده‌ی ۲۳ لایحه حمایت از خانواده	۷۳
بند نخست: اشکالات شرط اول: رضایت همسر اول	۷۳
بند دوم: اشکالات شرط دوم و سوم	۷۵
گفتار سوم: ماده‌ی پیشنهادی دولت	۷۸
گفتار چهارم: نظام چندهمسری در قانون مدنی	۷۹
گفتار پنجم: تعدد زوجات در حقوق ایران و آسیب‌شناسی تعدد زوجات در قوانین	۸۰
بند نخست: تعدد زوجات در قانون مدنی و قانون حمایت از خانواده مصوب ۱۳۹۱	۸۰
بند دوم: تعدد زوجات در قانون حمایت از خانواده ۱۳۵۳	۸۱
بند سوم: تعدد زوجات در رویه قضایی	۸۳
گفتار ششم: اصول مداخله کیفری حداکثری	۸۳
بند نخست: شرط عدم تجدید فراش	۸۴
مبحث دوم: عدالت در تعدد زوجات از منظر حقوق	۸۸
گفتار نخست: تجدید فراش در حصر عدالت	۸۸
گفتار دوم: تفسیر قواعد حقوقی عدالت در تعدد زوجین	۸۸
بند نخست: درآمد	۸۸
بند دوم: جایگاه قاعده‌ی حقوقی در روابط همسران	۸۹
گفتار سوم: شرط عدالت در ازدواج مجدد در حقوق ایران	۹۰
نتیجه‌گیری	۹۱
پیشنهادهات	۹۲

منابع

الف) منابع فارسی: ۹۴

ب) منابع عربی: ۹۹

ج) منابع انگلیسی: ۱۰۰

چکیده

چکیده انگلیسی ۱۰۱

چکیده

عدالت به عنوان یک قانون عام و اصل حاکم، چارچوبی قطعی برای همه احکام و قوانینی است که روابط و مناسبات اجتماعی را شکل می‌دهد. در شناخت مسائل زنان و تنظیم روابط عادلانه میان زن و مرد در بهره‌وری از موقعیت‌ها، نقش‌ها و امکانات مادی و معنوی جامعه و به‌ویژه در تنظیم روابط خانوادگی اصل عدل، یک مقیاس فراگیر و اساسی است. هدف پژوهش حاضر بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق بوده است روش تحقیق به صورت تحلیلی و توصیفی و روش گردآوری آن کتابخانه‌ای است. یافته‌ها نشان می‌دهد بسیاری از فقها، عدالت در تعدد زوجات را به مساوات معنا کرده‌اند؛ و از این رو، متعلق آن را فقط قسم می‌دانند؛ بنابراین تعدد زوجات را بر هر کسی واجب نکرده است، بلکه از روی مصلحت اجتماع انسانی و با توجه به طبیعت افراد، تعدد را جایز دانسته و آن را به عدالت مقید کرده است تا تمام مفاسد را در این امر بردارد.

کلید واژه: عدالت؛ تعدد زوجات؛ فقه و حقوق

فصل اول

کلیات پژوهش

اسلام دین جاودانه و احکام منصوص در قرآن تغییرناپذیر بوده، منحصر به زمان خاصی نشده، بلکه در همه زمان‌ها می‌تواند هدایت‌گر و راهبر امور فردی و اجتماعی افراد بشر قرار گیرد. از جهت دیگر تغییر و تحول در جوامع در بستر زمان، که پدیده‌ای طبیعی و واقعی است، مسایل و اموری را مطرح می‌سازد که مستلزم انطباق آن‌ها با احکام اسلامی می‌باشد. اسلام به جهت ویژگی جاودانگی باید بتواند در هر مقطعی از زمان پاسخگوی نیازهای افراد جامعه بوده و با اجتهاد در موضوعات مستحدثه و جاری، احکام روز را یافته و فقه پویا را جامه عمل بپوشاند. یکی از موضوعات مطرح شده در شرع، مساله تعدد زوجات است که از موضوعات تحت پوشش خانواده بوده و در هر لایحه حمایت خانواده که توسط قوه قضائیه پیشنهاد و به تایید هیات وزیران رسیده، نیز مورد بحث قرار گرفته است.^۱

جواز تعدد زوجات، از احکام پذیرفته شده در همه مذاهب اسلام است. مستند اصلی این حکم، قرآن کریم است و مهم‌ترین آیه‌ای که بر آن دلالت دارد، آیه سوم سوره نساء است. علاوه بر آن، روایات معصومان^(ع) و سیره عملی آنان نیز بر مشروعیت تعدد زوجات دلالت دارد. قرآن کریم در آیات ۳ و ۱۲۹ سوره نساء، از رعایت عدالت میان همسران در تعدد زوجات یاد کرده است. در روایات نیز به این موضوع پرداخته شده است. از این‌رو، شرط رعایت عدالت در تعدد زوجات، مورد قبول فقیهان همه مذاهب اسلامی است؛ اما در تفسیر آن و تعیین متعلق عدالت، آرای متفاوتی در فقه دیده می‌شود. مفسران نیز در تفسیر آیات مذکور و شرط عدالت ذکر شده در آن‌ها اختلاف دارند.^۲

در مبحث عدالت در تعدد زوجات اما استدلال‌ها آن‌قدر مبهم است که نمی‌توان معنای دقیقی به آن‌ها داد: می‌تواند هشدار باشد، نصیحت یا حتی تهدید. این نوع استدلال‌ها و از جمله دشوار بودن متون حقوقی باعث شده که بیشتر ماها حتی از نزدیک شدن به متونی از این قبیل هراس داشته باشیم، و تا وقتی که مجبور نباشیم به سراغ‌شان نرویم. در این نوشتار به موضوع شرط عدالت و متعلق آن پرداخته شده و در این میان دیدگاه نوینی بیان شده است.

^۱ - رستمی تبریزی، لمیا. (۱۳۸۷). تعدد زوجات و شرایط آن در لایحه حمایت خانواده، نشریه خانواده پژوهی اطلاعات، دوره ۴، شماره ۱۶-۱، ص: ۲۵۳.

^۲ - امامی، مسعود. (۱۳۹۲). رعایت عدالت در تعدد زوجات. فقه (کاوشی تو در فقه اسلامی). دوره ۲۰، شماره ۷۸، ص: ۵.

۱-۲- بیان مسأله

یکی از احکام پرچالش اسلام، که با حقوق زنان در ارتباط است، حکم جواز تعدد زوجات است. دلیل مشروعیت این حکم علاوه بر روایات و سیره متشرعه و اجماع مسلمانان، آیه سوم سوره نساء است که برای مردان ازدواج با بیش از یک همسر را تا چهار مورد جایز شمرده است؛ اما این آیه، که در میان آیات مرتبط با احکام یتیمان آمده است، حکم به جواز تعدد همسر را به صورت جمله‌ای شرطیه بیان می‌کند: «وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكَحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكُمْ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا»؛ «و اگر در اجرای عدالت میان دختران یتیم بیمناک‌اید، هرچه از زنان [دیگر] که شما را پسند افتاد، دو دو، سه سه، چهار چهار به زنی بگیرید پس اگر بیم دارید که به عدالت رفتار نکنید، به یک [زن آزاد] یا به آن چه [از کنیزان] مالک شده اید [اکتفا کنید]. این [خودداری] نزدیک تر است تا به ستم گرایید [و بیهوده عیال وار گردید].»^۱

موضوع چندهمسری یکی از مباحث اجتماعی بحث‌برانگیز به شمار می‌رود. توجه قوای مقننه، مجریه و قضائیه به این موضوع در سالیان اخیر، اهمیت بحث را آشکارتر می‌کند. حمایت از حقوق زنان، سلامت جامعه و پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم چندهمسری بر خانواده، به عنوان اساسی‌ترین نهاد اجتماعی، مهم‌ترین موکفه‌هایی است که موافقان و مخالفان این مسئله در مباحث خود مطرح می‌کنند. با این وجود، عواملی هم-چون تغییر شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، رویکردهای کلی جامعه‌ی بشری، احکام اسلام و آیات قابل تفسیر قرآن کریم بر پیچیدگی موضوع می‌افزایند.^۲

هرچند به دلیل اتخاذ رویکرد مداخله حادقلی در حوزه خانواده و این‌که باید ضمانت اجرای کیفری به-عنوان آخرین راه‌حل در این حوزه مورد استفاده قرار گیرد، احکام خانواده کمتر مشمول مداخله حقوق کیفری قرار می‌گیرند؛ ولی قانون‌گذار در قانون حمایت از خانواده، مصوب ۱۳۹۱ با عنایت به پیامدهای غیرقابل انکار تعدد زوجات و آثار و تبعات سوء فردی و اجتماعی ناشی از ازدواج‌های متعددی که بدون رعایت شرایط

^۱- شکرانی رضا و حبیب‌اللهی مهدی. (۱۳۹۴). آیه تعدد زوجات، حکمی مطلق یا مشروط؟ پژوهش نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۶، شماره ۲، ص: ۹۴

^۲- کرمی، محمدتقی و سجادی امین، مهدی. (۱۳۸۹). نقد و بررسی ماده‌ی ۲۳ لایحه‌ی حمایت از خانواده (مصوب ۱۳۸۹ کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی). فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال ۱۲، شماره ۴۸، ص: ۸۶.

صورت می‌پذیرد و با توجه به اصل ۱۰ قانون اساسی، به‌طور غیرمستقیم و ضمنی به‌شرحی که در ادامه خواهد آمد، ضمانت اجرای کیفری برای تخلف از شرایط تعدد زوجات در نظر گرفته است.^۱

مشروعیت تعدد زوجات، برگرفته از قرآن کریم، روایات فراوان و سیره عملی اولیای دین است و مورد اتفاق همه مذاهب اسلامی. قرآن کریم تعدد زوجات را به‌رعایت عدالت، مشروط کرده است. بسیاری از فقیهان، عدالت در تعدد زوجات را به مساوات معنا کرده‌اند، و از این رو، متعلق آن را فقط قسم (تقسیم شب‌ها میان همسران) می‌دانند؛ در حالی که عدالت، به‌معنای میانه‌روی و رعایت حقوق دیگران و پرهیز از افراط و تفریط است. به همین جهت، متعلق آن همه حقوق فقهی و اخلاقی همسر است و مختص به قسم نیست.^۲

مساله تامین حقوق زنان و اصلاح یا وضع قوانین در این خصوص از مدت‌ها پیش در کشورهای دیگر مطرح بوده است چرا که بسیاری از مقررات و قوانین قبلی حاکم بر جامعه مبتنی بر تفکر مردسالارانه یا ضعیف بودن زن و در حاشیه‌گذاری وی تدوین یافته است. جنبش زنان و حرکتهای اصلاح‌طلبانه در جهت تغییر قوانین و مقررات حقوقی در کشورهای مختلف به دوگونه تجلی یافت: این گام‌ها در کشورهای غربی از جهت زمانی زودتر شروع شد و با قدرت بیشتری تداوم یافت طبق قانون مدنی مصوب ۱۳۱۳ به پیروی از فقه امامیه تعدد زوجات را مجاز دانسته بود. هر چند که در هیچ ماده‌ای بدین مطلب تصریح نشده بود اما از چندین ماده می‌توان دریافت که ازدواج مجدد مرد قانونی است و مرد می‌تواند زنان متعدد بگیرد.^۳ سوءاستفاده برخی مردان از این آزادی قانون‌گذار را به واکنش واداشت و سبب شد که قانون‌گذار بی‌آنکه تعدد زوجات را ممنوع سازد آن را تحت نظارت مرجع قضایی قرار دهد و تحقیق درباره قدرت اجرای عدالت را به دادگاه واگذار نماید. در ماده ۱۴ این قانون آمده بود: هرگاه مرد بخواهد با داشتن زن، زن دیگری اختیار نماید باید از دادگاه تحصیل اجازه بنماید.

۱- سلحشور، بتول و سلطانی، عباسعلی. (۱۳۹۶). مبانی فقهی جرم‌انگاری تخلف از شروط تعدد زوجات. سال ۳، شماره ۶، ص: ۱۰۳.

۲- امامی، مسعود. (۱۳۹۲). رعایت عدالت در تعدد زوجات. فقه (کاوشی تو در فقه اسلامی). دوره ۲۰، شماره ۷۸، صص: ۶.

۳- خیاطی علی‌اکبر (۱۳۹۸). تعدد زوجات در حقوق ایران. روزنامه اطلاعات، ص: ۱۳.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

بسیاری از افراد به ویژه بانوانی که ازدواج کرده یا احتمال ازدواج کردن آن‌ها بالاست، به شدت مخالف چندهمسری مردان بوده و آن را نمادی از نادیده گرفتن حقوق زنان می‌شمرند. برخی از صاحب‌نظران معتقدند چندهمسری موجب تزلزل نظام خانواده است. این در حالی است که عده‌ای دیگر، با استناد به مجاز شمردن این پدیده در اسلام نه تنها با آن موافق‌اند بلکه آن را به‌عنوان راه‌حلی برای بسیاری از مشکلات اجتماعی امروز کشور توصیه می‌کنند. این دسته معتقدند به موازات سخت‌گیری برای از بین بردن روابط نامشروع در جامعه و در نظر گرفتن تنبیه برای مرتکبین آن، باید از راه‌کارهای شرعی و سالم روابط جنسی حمایت کرد. زیرا اگر هم در زمینه‌ی روابط نامشروع و هم راه‌کارهای شرعی و سالم روابط جنسی محدودیت ایجاد شود، روابط به شکل پنهان در می‌آیند که به‌طور قطع نه به نفع زنان است و نه به نفع جامعه. این دسته معتقدند رسمیت بخشیدن و تعیین حدود و شرایط برای روابط جنسی در چارچوب‌هایی که شرع و قانون مشخص کرده‌اند در وهله‌ی اول به نفع زنان است.^۱

دایره بحث فقط فقهی به بحثی کلامی - فقهی تبدیل شد، بلکه به‌محور برخورد اندیشه مدرن و غرب بدل شده است. از این‌رو، سخن گفتن درباره نگاه اسلام به زن و دفاع عقلانی از قوانین آن، برای اندیشمندان مسلمان ضرورتی مضاعف یافته است. یکی از این قوانین، حکم شرعی «چندهمسری مرد» یا تعدد زوجات است که به نظر بیشتر فقها، جایز می‌باشد.

افزودن بر مقوله رعایت عدالت، با توجه به وجود نزدیک به دو و نیم میلیون زن بیوه و دخترانی که سن ازدواج آنان گذشته است، بررسی مبحث تعدد زوجین ضروری به نظر می‌رسد. پایان‌نامه حاضر تلاش می‌کند با بازخوانی مفهوم عدالت در روابط بین زوجین از نظر فقه و حقوق، مصادیق عدالت محوری را در روابط زوجین ترسیم نماید. لذا ضرورت بحث حقوقی و فقهی در این باره به منزله یوم الیلوا احساس می‌شود.

^۱ - سلحشور، بتول و سلطانی، عباسعلی. (۱۳۹۶). پیشین، ص: ۱۰۶.

۱-۴- اهداف پژوهش

۱-۴-۱- هدف کلی:

بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق.

۱-۴-۲- اهداف ویژه:

۱. بررسی تعدد زوجات از منظر فقه.
۲. بررسی تعدد زوجات از منظر حقوق.
۳. بررسی ادله مشروعیت تعدد زوجات از منظر فقه.

۱-۵- سؤال‌های پژوهش

۱-۵-۱- سؤال اصلی:

بررسی مولفه‌های عدالت در تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق چیست؟

۱-۵-۲- سؤال‌های فرعی:

۴. تعدد زوجات از منظر فقه جایز می‌باشد؟
۵. زوجات از منظر حقوق جایز می‌باشد؟
۶. ادله مشروعیت تعدد زوجات از منظر فقه و حقوق چیست؟

۱-۶- فرضیه‌های پژوهش

۱-۶-۱- فرضیه اصلی:

به نظر می‌رسد از نظر فقه، قسم و نفقه به عنوان حائز اهمیت‌ترین موارد عدالت ظاهری معرفی شده‌اند و عدالت باطنی که محبت قلبی است و امری اختیاری و تحت اراده انسان نیست، در حیطه شرط عدالت در چندهمسری معرفی نشده است. اما در حقوق عبارتند از: (شرط عدالت، محدودیت، رضایت همسر، تمکن مالی و جنسی مرد به عنوان عدالت در تعدد زوجین می‌باشد).

۱-۶-۲- فرضیه‌های فرعی:

۱. به نظر می‌رسد تعدد زوجات در حقوق ایران و اکثر کشورهای اسلامی، به پیروی از فقه اسلامی، در صورتی که از حد مقرر تجاوز نکند پذیرفته شده است. اسلام تعدد زوجات را برای موارد استثنایی تجویز کرده و اصل در اسلام نظام تک همسری است.
۲. به نظر می‌رسد تعدد زوجات مجاز است و نکاح با بیش از چهار زن حر صحیح نمی‌باشد. اولین شرط تحقق پرداخت نفقه انعقاد عقد نکاح به‌طور صحیح می‌اشد و دومین شرط هم تمکین می‌باشد.
۳. به نظر می‌رسد تعدد زوجات مستحب است بخاطر روایت، و زن دوم گرفتن در حالی که زن اول سیده است مکروه نمی‌باشد. و از طرفی تنها افراد که توانایی رعایت عدالت بین همسران خود را دارند می‌توانند دست به چند همسری بزنند به‌همین خاطر به نظر می‌رسد این استحباب به مطل نکاح بر می‌گردد، نه به تعدد زوجات.

۱-۷- پیشینه پژوهش

کتاب: تعدد زوجات در تاریخ و ادیان. (۱۳۹۱)، عبدالموجود، عادل احمد.

پژوهشی تاریخی در مورد رواج مقوله تعدد زوجات در سایر ادیان آسمانی و پاسخ به شبهاتی در این زمینه است. در این کتاب با توجه به اینکه در مورد پدیده تعدد همسرگزینی و جواز آن در دین اسلام به بهانه دفاع از حقوق زنان انتقاداتی به احکام اسلامی وارد شده است، به بررسی فلسفه مشروعیت تعدد زوجات پرداخته شده و جواز آن در سایر ادیان الهی مانند یهود و مسیحیت نیز اثبات شده و به برخی از شبهات در مورد این مسأله و تساوی حقوق زن و مرد در ازدواج پاسخ داده شده است. نویسنده ابتدا به ضوابط و شرایط جواز اختیار کردن زنان متعدد به ویژه رعایت تمامی ابعاد عدالت در بین آنان اشاره کرده و اشاره کرده و احکام شرعی مربوط به آن را بیان کرده است. وی آنگاه نگاهی به وضعیت قوانین ازدواج در ادیان قبل از اسلام انداخته و اوضاع زنان در اروپا را با ادعای دفاع از حقوق آنان و تساوی حقوق زن و مرد اسفبار توصیف کرده است.

کتاب: تعدد زوجات و مقام زن در اسلام. (بی‌تا)، طباطبائی، محمد حسین.

کتاب تعدد زوجات و مقام زن در اسلام یکی از آثار و تالیفات گرانبهای علامه سید محمد حسین طباطبائی است. در این کتاب علامه به‌طور خاص و ویژه‌ای به موضوع زن و پیرامون آن پرداخته است و به تشریح بسیاری مسائل و ابهامات از زمان جاهلیت تا بعد از ظهور اسلام پرداخته و به همین جهت این کتاب مورد توجه و استفاده‌ی علاقه‌مندان قرار گرفته است. استاد علامه در این کتاب برای تشریح برخی مسائل از تعدادی نامه‌های امامان استفاده کرده است.

مقاله: عدالت مداری در تعدد زوجات از منظر متون اسلامی. (۱۳۹۷)، خواجه بمی، محمد حسین.

خداوند متعال محدودیت‌هایی را در موارد استثنایی و حالات خاص که برای زوجین پیش می‌آید، قرار داده است یکی از این موارد رعایت عدالت در چندهمسری است. در این نوشتار مفهوم عدالت در آیات چندهمسری از منظر روایات و مفسران با هدف تبیین غنای هر چه بیشتر مفهوم عدالت در حوزه خانواده مورد اهتمام قرار گرفته است. قسم و نفقه به عنوان حائز اهمیت‌ترین موارد عدالت ظاهری در روایات معصومان^(ع) معرفی شده‌اند و عدالت باطنی که عدالت در محبت قلبی است و امری اختیاری و تحت اراده انسان نیست، در حیطه شرط عدالت در چندهمسری معرفی نشده است.

مقاله: آسیب‌شناسی مسئله‌ی تعدد زوجات در حقوق و رویه‌ی قضایی ایران. (۱۳۹۶)، محمدتقی‌زاده، مهدیه و حمیدی سوها، زهرا.

پدیده چندهمسری از مباحثی است که در قرن اخیر بسیار مورد توجه اندیشمندان اجتماعی قرار گرفته است. نکته درخور تأمل در این تبیین‌ها، اتخاذ سرسختانه موضع دفاع یا مخالفت با چندهمسری است. از نظر برخی افراد، چندهمسری در زمان‌های گذشته رسم بوده است و اینک در بیشتر جوامع مرسوم نیست. از نظر گروه دیگر، تنها اصل تجویز آن در متون دینی، بر جواز انجام آن کفایت می‌کند. با توجه به این مسئله، که چندهمسری تحت عنوان «تعدد زوجات» تابع وجود شرایطی خاص (برگرفته از شرع و قانون) برای